

Arne Ivarsson

Hänt i Holaveden

Hösten 2009 avslutade jag mitt skrivande om Stavabygden – gränsbygden. Det omfattar 26 byar med människor, händelser, vägar, odling och bebyggelsehistoria under 400 år. Biblioteket i Ödeshög har nu lagt ut detta på nätet. Det finns också för utlåning att läsa för den som inte har dator.

Det var mina ögon som satte stopp för skrivandet då. Att läsa arkivhandlingar kräver pigga ögon. Mina ögon orkade inte längre. Jag var tvungen att sätta punkt. Men i begränsad omfattning kan jag ändå fortsätta med skrivandet.

I mitt källmaterial i datorn, har jag mycket som jag kan fortsätta att arbeta med. Många människoöden finns lagrade i min dator. Jag vill gärna berätta mera om människor och händelser som jag förut bara nämnt i korthet. Hur många berättelser det blir, det får vi se.

Dessa människoöden och händelser är både från äldre och nyare tid.

I mer än 40 år har jag samlat på uppgifter från gamla tider. Det har varit om händelser, om gammal folktro, om troll och spöken, men framför allt har jag velat berätta om människoöden.

Hör gärna av dig och lämna synpunkter på mina berättelser.

Jönköping i juni 2011

Arne Ivarsson
Kungsgatan 13,
553 31 Jönköping,
Tel 036/71 32 33
(arnei-1@hotmail.com)

Samla-Imli från Gåsabol

Bygdens kloka gumma.

Hon gick i ur och skur, hon gick på varma och mjuka vår- och sommarstigar men också på regnblöta höststigar och i djup snö på vintrarna. Hon levde och verkade i en tid när det bara fanns stigar. Hon bodde i Gåsabol.

Hon var bygdens kloka gumma. Hon botade sjukdomar och hon var *jordemor*, äldre tiders barnmorska. Hon har hjälpt många barn till världen i vår bygd.

Detta var innan barnmorskan Gerda Pettersson i Ödeshög började sin verksamhet på 1920-talet. Jag är lite osäker på denna punkt. Gerda hade åtminstone två föregångare.

Någon gång före 1920 fanns i Ödeshög en barnmorska, eller ackuchörska som det också hette. Hon hette Elsa Viktoria Rendal och var född i Ölmstad år 1891. Före henne fanns en barnmorska som hette Eklund. Hon lär ha kommit till Ödeshög 1898. Hon var kanske den första utbildade barnmorskan.

Men traditionerna är sega. Ännu i början av 1900-talet var det vanligare att kalla på en *klok gumma* eller *klok gubbe* om man var sjuk eller hade några krämpor. Men förlossningar, barnafödande var inget för kloka gubbar. Detta har alltid skötts av barnsängskvinnor, och någon klok gumma.

Det har funnits många *kloka gummor och gubbar* i våra bygder. Idag vet vi inte vilka de var. De var ett slags naturläkare och de hade gamla huskurer att ta till. De hade i regel fått sin kunskap från sina föräldrar. Åter till Emilia.

Emilia vandrade sålunda runt i bygden med sin lavemangskanna och vad mera som hörde till. örter och naturmediciner var stor en del av hennes kunskaper.

Hon hette Emilia Petersdotter och var gift med Samuel i Gåsabol. Därför kallades hon Samla-Imli men jag vill här i denna berättelse kalla henne för Emilia.

Emilia föddes 21 november 1855 vid Vangsjön i Trehörna. Hon kom till Gåsabol år 1877 som piga hos bonden och änkomannen Samuel Samuelsson. Hon var då 21 år gammal. Hon födde där en son, Karl August, som i kyrkoboken noterades som oäkta.

Två år senare gifte hon sig med Samuel, som var 30 år äldre. Hans första äktenskap hade varit barnlöst. I det nya äktenskapet föddes tre barn, Oskar Rikard 1881, Selma Teresia 1883 och Edla Josefina 1886. Av dessa barn stannade endast ett kvar i Sverige. Det var dottern Selma. De övriga emigrerade till Amerika.

Emilia hade också två bröder som tidigare flyttat till Amerika. De kom till Sverige någon gång på 1920-talet och hälsade på. Sedan följde Karl August, Oskar och Edla efter till Amerika.

Dottern Selma och hennes man Johan övertog omkring 1905 gården i Gåsabol efter Samuel och Emilia. Samuel och Emilia flyttade då till *Klingastället*, en liten gård om 1/36 mtl, beläget västerut närmare gränsen mot Gyllinge. Detta hade de förvärvat 1905.

Samuel dog 1916 av ålderdoms bräcklighet. Emilia bodde kvar åtskilliga år och bodde ensam på den lilla gården. Vid mitten av 1930-talet flyttade hon till sin dotterdotter Astrid och hennes man i Fogeryd.

Det finns i kyrkoböcker eller andra handlingar inget skrivet om Emilia som klok gumma eller liknande. Husförhörslängderna nämner inget speciellt om Emilia. Det är enbart genom muntlig tradition som Emilia fått denna berömmelse. Många har berättat om hennes gärning i bygden.

Varifrån Emilia fått sina kunskaper vet vi inte. Men vi kan anta att hon fått det från sina föräldrar. Det var oftast många generationers samlade kunskap som dessa *kloka gummor* hade med sig på sina sjukbesök i bygderna.

Vi kan räkna med att Emilias gärning i tid sträckte sig från 1870-talet och kanske fram på 1920-talet. Sedan blev det vanligare med läkarbesök. Vid denna tid började också barnmorskan Gerda Pettersson sin verksamhet. Därefter var förmodligen Emilias gärning som jordemor avslutad. Jordemor är det äldre namnet på barnmorska.

Men ännu vid slutet av 1920-talet var hon efterfrågad, då kanske mest vid förstoppningar och liknande problem. Då vandrade hon iväg med sin lavemangskanna.

Vid mitten av 1930-talet flyttade Emilia till Fogeryd och där fick hon bo i ett särskilt litet hus på gården hos dotterdottern Astrid och henne man Fingal. Men hon höll sig i verksamhet ännu in i ålderdomen. Hon gjorde bl.a. fina kvastar. Hon dog där 1942 av åldersskäl, 87 år gammal,.

Ännu på 1950-talet stod ladugården kvar på deras lilla gård. Bostadshuset revs och såldes till brännved redan omkring 1940.

Emilia umgicks med Hulda Forsander från Öjan. De kokade sitt kaffe i kopparpanna. Mest kokades det kanske *på sumpem*.

Dotterdotterdottern Alsy har berättat om hur hon och hennes syskon fick hämta vatten åt henne i Långkällan i Fogeryd, en källa med friskt och gott

vatten, ett stycke från gårdshuset. Emilia var alltid klädd i långkjol och huckle, så som äldre kvinnor var klädda förr.

Dotterdottersonen Olle kommer också väl ihåg sin mormors mor Emilia. När han ibland gick stigarna från Staffanstorp till Gåsabol passerade han Emilias stuga och blev då bjuden på saft. En snäll och vänlig kvinna.

Arne